

L. Hrzal — P. Mešťan: „Demokratický socializmus“ v službách antikomunizmu

Bratislava, Pravda 1981, 224 s.

Predložená práca sa zaoberá problematikou, ktorá sa dotýka aktuálnych otázok. Pretože sa rámcovo sústreďuje na činnosť Socialistickej strany Rakúska, jej význam sa umocňuje, lebo v našej literatúre nie je táto problematika predmetom príliš častých teoretických reflexií. Už len táto okolnosť svedčí o význame práce, ktorá pri-náša neobyčajne exaktný a hlboko kritický rozbor politiky Socialistickej strany Rakúska.

Obsahovo-tématicky sa kniha člení na šesť kapitol, ktoré tvoria jednotný, pevne logicky skĺbený celok. Bližšia analýza ukáže, že kniha sa dotýka vlastne dvoch relatívne samostatných okruhov: analýzy konkrétnej politiky Socialistickej strany Rakúska a rozboru svetonázorovej základne „demokratického socializmu“, v základe ktorého je idea tzv. „svetonázorovej neutrality“.

V úvodnej kapitole poukazujú autori na mnohé zvláštnosti v postavení Rakúska medzi európskymi štátmi pred druhou svetovou vojnou a po druhej svetovej vojne, keď sa vytvoril súhrn najrôznejších politických a ideologických činiteľov, ktoré postupne priviedli k tomu, že sa Socialistická strana Rakúska dostala k moci. Došlo ku rôznym zmenám v obsadení vedúcich funkcií v strane najmä v šesťdesiatych rokoch a jej predsedom sa stal Bruno Kreisky (1967), ktorý bol vždy stúpencom a hlásateľom téz o „dezideologizácii“ politického a spoločenského života. V roku 1970 sa B. Kreisky stal — po víťazstve strany vo voľbách — kancelárom rakúskej spolkovej vlády. Prispelo k tomu to, že program „demokratického socializmu“, ktorý vyznával, bol prifažlivý tak pre buržoáziu, ako aj pre ľudové masy: pre buržoáziu preto, že proklamoval zachovanie kapitalistického spoločenského poriadku, a pre ľudové masy preto, že uverili tomu, že k socializmu možno dôjsť i celkom nerevo-lučnou cestou.

V druhej a tretej kapitole autori podávajú kritickú analýzu jednotlivých progra-mov Socialistickej strany Rakúska od r. 1947 až po súčasnosť a v súvislosti s tým poukazujú na pomer síl medzi jednotlivými stranami rakúskeho politického systému. Konštatujú, že Socialistickej strane Rakúska nešlo vlastne o nič iné, ako stať sa vládnuťou stranou a efektívnejšie zabezpečiť moc buržoázie. Buržoázia potrebuje metódy, spočívajúce v množstve malých ekonomických ústupkov robotníckej triede, pretože si „nemôže dovoliť ekonomické následky veľkých masových bojov“.

V štvrtej kapitole podrobili autori kritike politiku tzv. sociálneho partnerstva, ktoré — ako sa vyjadril Franz Muhri, predseda Komunistickej strany Rakúska na Konfe-rencii európskych komunistických a robotníckych strán v Berlíne v r. 1976 — „je osobitosťou štátnej formy vlády v Rakúsku a uskutočňuje sa v parlamente nezávisle od zostavovania vlád alebo väčšinových pomerov v parlamente. Na základe dohôd medzi špičkovými zväzmi podnikateľov, odborov a vlády umožnilo sa kapitálu, aby za podmienok dlhotrvajúcej konjunktúry dosahoval stále rastúce profity a súčasne sa zvyšovala životná úroveň pracujúcich s vedomým úmyslom vopred zabrániť väčším triednym zrážkam a masovým bojom“.

Základné prvky ideológie Socialistickej strany Rakúska, ktoré obsahuje aj jej nový program, autori po predbežnej analýze zhrnújú do niekoľkých téz. Predovšetkým sa Socialistická strana Rakúska zrieka možnosti objektívnej analýzy spoločenského vývoja a jej vyjadrenia v triednych kategóriách. Aby ideologicky odzbrojila robot-nícku triedu, hlása ideu „svetonázorovej neutrality“, ktorá už bola ostatne mnoho-krát kritizovaná zo strany marxistických teoretikov a v ktorej základe sú celkom zrejme pozitivistické koncepcie vedy, neschopné zhodnotiť obsah spoločenskovedných pojmov z hľadiska ich triednych dimenzií, resp. náboja, ktorý nevyhnutne obsahujú. Druhým gnozeologickým zdrojom sú kantovské, resp. novokantovské vize o neschop-nosti ľudstva uskutočniť mravné ideály socializmu, redukovajúce ich iba na ilúziu o postupnom mravnom zdokonaľovaní, bez triedneho boja a revolúcie, ktoré svojho času priviedli strany II. internacionály na pôdu revizionizmu a oportunizmu. Ideo-lógovia Socialistickej strany Rakúska ostro a výlučne z antikomunistických pozícií kritizujú prax budovania reálneho socializmu a marxizmus-leninizmus. Tým, že ne-bojujú proti súkromnému vlastníctvu výrobných prostriedkov, ba dokonca hovoria

o ľudsky spravodlivom hospodárskom systéme, stávajú sa apologetmi súčasného štátnomopolistického kapitalizmu. Domnievame sa, že táto pozícia ich zbližuje v ideologickej oblasti s takými filozofickými smermi, ako je napr. „kritický racionalizmus“, ktorého predstaviteľom je v súčasnej buržoaznej filozofii K. R. Popper, ktorý sa vôbec netají svojimi nepriateľskými útokmi na marxizmus-leninizmus a jeho metódu — dialektiku. V Rakúsku je jeho stúpencom filozof E. Topitsch, ktorý je známy svojimi nevyberanými útokmi na dialektickú metódu, považujúc ju iba za „púhu formu politickej argumentácie“, ktorá je iba „technikou falošnej intelektuálnej hry“, slúžiacou „úskokom sofistickej eristiky“ a pod.

Vzhľadom na relevantnosť ideologických dôsledkov teórií o „demokratickom socializme“ v súvislosti s úlohou, ktorú vytýčil XII. kongres Socialistickej internacionály: „začať novú ideologickú ofenzívu“, je celkom opodstatnené, že posledné dve kapitoly knihy sú venované kritike ideologických základov teórie „demokratického socializmu“, ich možných politických dôsledkov, čo je konfrontované aj na bohatom materiáli z politického vývoja v Československu na konci šesťdesiatych rokov.

Predložená kniha je svojím obsahom aj formou určená najširšiemu okruhu čitateľov, obsahuje množstvo cenných podnetov pre všetkých, ktorí pracujú v oblasti propagandy, politického vzdelávania, teórie vedeckého komunizmu, filozofie i dejín robotníckeho hnutia.

Milan Štefanko

Dušan Pavlů: Propagace — kulturně výchovný nástroj socialistické společnosti

Praha. Ústav pro kulturně výchovnou činnost 1981, 142 s.

V roce 1981 vydal Ústav pro kulturně výchovnou činnost zajímavou publikaci. Její autor, vedoucí katedry agenturní žurnalistiky a propagace na fakultě žurnalistiky Univerzity Karlovy v Praze, v ní shrnuje dosavadní poznatky o propagaci jako nástroji formování socialistického způsobu života a formě kulturně výchovné činnosti. Monografie vychází z rozsáhlých praktických zkušeností, dostupné literatury (především ze socialistických zemí) a zajímavě interpretuje i některé sociologické výzkumy.

Je rozčleněna do pěti kapitol, z nichž první se zabývá úlohou propagace v kulturní revoluci, druhá se soustřeďuje na propagaci a tvorbu socialistického způsobu života, třetí analyzuje roli propagace v kulturně výchovné činnosti, čtvrtá krátce informuje o nejčastěji používaných propagačních prostředcích, a konečně poslední (jedna z nejzajímavějších) pojednává o vztahu buržoazní reklamy a dynamiky buržoazní kultury. Struktura publikace je ucelená, i když (logicky vzato) by poslední kapitola lépe plnila svůj účel, kdyby nebyla zařazena na závěr studie.

Autor především systematizuje pojmový aparát vztahující se k propagační činnosti. Propagaci definuje jako „cílevědomé ideově ujasněné komunikační působení subjektu, šíření specifických podnětů zaměřené na určité objekty, jehož úkolem je napomáhat při vytváření individuálních, avšak celospolečensky prospěšných postojů, názorů a zvyklostí vedoucích k žádoucímu chování“ (s. 19). Jako celek plní propagace především funkce ideově výchovné, integračně organizačské, informačně vzdělávací a realizační (s. 40).

Tyto funkce může plnit pouze v socialistické společnosti, neboť pouze zde může (na rozdíl od buržoazních společností, kde její nástroje jsou poplatné skupinové omezeným zájmům vládnoucích tříd) sledovat nejenom „prospěch a rozvoj individua, ale současně prospěch a rozvoj společnosti“ (tamtéž). Autor podrobně vymezuje vztah propagace k dalším příbuzným činnostem, jakými jsou propaganda, agitace, práce s veřejností (public relations), publicita a reklama.⁽¹⁾ Interpretuje je způsobem, který se ustálil v současné teoretické žurnalistické literatuře v socialistických zemích. Podle autora v podstatě pouze termín reklama vzbuzuje dodnes určité rozpaky, neboť

(1) Propagandu definuje jako „specificky a cílevědomě formulovaný podnět (kdy obsahem podnětu jsou informační, regulační a do jisté míry i stimulační hodnoty vesměs politické a ideologické povahy) k činnosti, kdy příjemce podnětu jedná shodně se zájmem iniciátora (třídy, politické strany a jejich institucí)“. Práci s veřejností pak jako „cílevědomou, ideově ujasněnou činnost, zaměřenou na určitou skupinu, jejímž posláním je vytvářet, udržovat a upevňovat pozitivní vztahy mezi subjektem a objektem jako podklad pro účinnou vzájemnou spolupráci při plnění úkolů...“ Publicita je pak vymezena jako informační činnost, jejímž cílem je uvádět ve veřejnou známost různé skutečnosti, osobnosti, ideje apod. (s. 22 a 24).